

Joanna KUĆ

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

joanna@kuc.ovh

<http://orcid.org/0000-0003-3078-9320>

XIX-WIECZNE KAUCJE ZA URZĄD JAKO GATUNEK WYPOWIEDZI

Lingwiści zgodnie podkreślają rosnące zainteresowanie badaniami genologicznymi, które obecnie przeżywają szczytowy okres rozwoju. Szczególne inspirujące są w nich poszukiwania gatunków dotychczas nieodkrytych i niezbadanych. Wiele z nich możemy obserwować w przestrzeni prawnej po wprowadzeniu do ustawodawstwa europejskiego założeń Kodeksu Napoleona na początku XIX wieku. Intensywność zjawisk genologicznych jest wówczas szczególnie widoczna, co ma związek z przeobrażeniami komunikacji notarialnej w ogóle, kształtowaniem się nowych form wypowiedzi, ich odmian i systemów. Fakty te ujawniają się w liczbie zawieranych umów, jak i stosunkowo szybkiej ich ewaluacji, co nie dziwi, bo gatunek funkcjonuje w przestrzeni poza- i językowej jako dynamiczny składnik działalności ludzkiej, uwikłany w różne konwencje, które czynią z niego jakość komunikacyjną, także społeczną i kulturową (Wojtak 2004: 11, 13), w aspekcie węższym: formotwórczą i stylistyczną. Tak rozumiany gatunek, mający w perspektywie historycznojęzykowej konwencjonalnie ustalony kształt z odpowiednim zasobem społeczno-kulturowo-językowych formuł komunikowania się może spełniać funkcję matrycy dla innych tekstów (Gajda 2001: 256, Wojtak 2004: 105). Poszukiwanie istoty gatunku wymaga więc poznania reguł komunikowania się ludzi, zaś cechy gatunkowe zawarte w różnych zbiorach wypowiedzi najlepiej badać w relacji do innych jednostek należących do tej samej sieci komunikacyjnej¹ (Gajda 2001: 256).

¹ Pojęcie sieci komunikacyjnej odpowiada stylowi związanemu z sytuacjami społeczno-komunikacyjnymi, w tym wypadku chodzi o styl urzędowo-kancelaryjny.

Niewątpliwie taką sieć tworzą XIX-wieczne notariaty sporządzone w kancelariach łukowskich notariuszy: Stanisława Lipnickiego i Józefa Kalasantego Szaniawskiego w latach 1810–1812. Dokumenty prawne, o których mowa (jest ich 412), zgodnie z nauką o tekście, to teksty użytkowe, funkcjonujące w sferze administracyjno-prawnej. Z punktu widzenia językoznawstwa realizowane są w języku urzędowo-prawnym, z perspektywy prawoznawczej zaś w języku prawniczym. W kontekście teorii aktów mowy notariaty to akty performatywne, kreujące nową rzeczywistość społeczno-prawną. Genologia lingwistyczna opisuje je jako „gatunek czerpiący inspirację z innych gatunków tekstów, np. umowy, testamentu, protokołu czy pełnomocnictwa w oparciu o aspekt strukturalny, pragmatyczny, kognitywny i stylistyczny, tworzący pewne wzorce adaptacyjne zapożyczanych gatunków” (Dunin-Dudkowska 2010: 13). Akt notarialny pełni przede wszystkim dwie funkcje językowe: kreuje nową rzeczywistość pozajęzykową, poprzez jej prawne usankcjonowanie, zgodnie z oświadczeniem woli stron, i informacyjną – powiadamia wszystkich odbiorców o zmianie rzeczywistości pozajęzykowej. Wiele szczegółowych informacji na ten temat wnoszą historyczne dokumenty kancelaryjne.

Przyjmując Bachtinowskie założenie, że każdy tekst zawiera ślady gatunkowego nacechowania (Gajda 2001: 256; Wilkoń 2002: 207–212; Wojtak 2005: 133; Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska 2009: 135–136), przedmiotem opisu czynię XIX-wieczne kaucje za urząd, które są rodzajem zobowiązania – jest to zdeponowanie określonej kwoty na przypadek odpowiedzialności prawnej – zawartego między stronami, gwarantującego dotrzymanie umowy za sprawowanie różnych urzędów określonych w narracji. Jako naturalne czynności prawne były one dość często praktykowane na terenie ziemi łukowskiej. Łącznie u obu rejentów mamy poświadczenia 14 takich rejestrów². W ocenie gatunkowej kaucje będą traktowane jako model organizacji tekstu (ujęcie statyczne – rezultatywne), a także jako jednostka komunikacyjna realizowana w odmianie urzędowej języka (ujęcie dynamiczne) (Wojtak 2004: 16). Jak konstatuje badaczka: „gatunek funkcjonuje w dyskursie, czyli w obrębie odpowiednio zorganizowanych praktyk komunikacyjnych określonej wspólnoty, a także znajduje swe wyraziste ukonkretnienie w tekście” (Wojtak 2011: 29).

² Są to jednostki o numerach: L-24, L-86, L-144, L-165, L-166, L-169 (6 umów) oraz S-3, S-4, S-6, S-11, S-15, S-32, S-74, S-207 (8 umów). W celu odróżnienia aktów obu rejentów w artykule przyjęto skrót nazwiska notariusza i numer dokumentu zgodny z repertorium akt za badany okres.

Pierwszy etap analiz rejestrów objął zbadanie złożonych relacji między gatunkiem i tekstem (jako całościowym komunikatem), zwłaszcza potencjału illokucyjnego oraz innych parametrów dookreślających kształt oraz formę aktów – jest to punktem wyjścia wielu poszukiwań genologicznych, kolejne to: ustalenie indeksów gatunkowych³, rozpoznanie statusu tekstu, włączenia go do określonego typu aktów mowy. Ustalenie strukturalno-semantycznych składników wzorca tekstowego umowy kaucji odbywa się drogą wyodrębniania ponadzdaniowych jednostek tekstu i odkrywania ich wzajemnej relacji (por. Żmigrodzka 1997: 27; Wyrwas 2002: 26), na podstawie szeroko pojętego kryterium funkcjonalno-pragmatycznego (aspekt teoretyczny, pragmatyczny, strukturalny, aksjologiczny, językowo-stylistyczny, mający definicyjne cechy gatunku i odpowiedniego wzorca, intencję oraz aspekty: tematyczny, strukturalny, stylistyczno-językowy oraz relacje nadawczo-odbiorcze). Tego rodzaju postępowanie badawcze prowadzące od odmiennego od innych badanych XIX-wiecznych dokumentów tekstu, umieszczonego w kontekście/sieci XIX-wiecznych notariatów – do ogólnej charakterystyki gatunku, może pokazać wzorzec ówczesnych kaucji za urzędy.

Umowy notarialne z początku XIX wieku są tekstami pragmatycznymi, z jasno zarysowanymi podmiotami nadawczo-odbiorczymi, wpisującymi się w ramy instytucjonalne komunikacji (relacje oficjalne jej uczestników), ale nade wszystko ściśle przestrzegającymi funkcji komunikatu, którą można sprowadzić do intencji. Jakość komunikacyjna wytycza tu konwencję gatunkową, określając wiele wyznaczników samego tekstu. XIX-wieczne akty wyróżnia, ale i łączy, schematyczna struktura, formuliczna szata językowa, podobnie stopień wierności regułom kompozycyjnym jest niezachwiany. Stałe elementy wzorca obejmują ramę tekstową i wzorce alternacyjne poszczególnych rejestrów. Jednorodność wykazuje m.in. komparycja – segment wstępny tekstu oparty na sztywnych ponadczasowych regułach⁴, która ma zawsze taką samą postać. Zawiera: miejsce, datę, nazwisko rejenta, nazwiska uczestników, potwierdzenie ich tożsamości, co nie tylko służy precyzyjnej prezentacji stron i świadków, ale podkreśleniu roli notariusza, nadawcy tekstu i protokołującego zeznania, który jest jednocześnie gwarantem mocy prawnej aktów. Na tę stałą struk-

³ Zakładam się, że nie ma trwałej listy sygnałów gatunkowych tekstu, co potwierdzają badacze (por. prace M. Wojtak).

⁴ Zgodnie ze średniowiecznym formularzem, dawne dokumenty notarialne podporządkowane były dziewięciu regułom *ars notariae* (Skupieński 1997: 139–154).

ture wpływają obligatoryjne cechy gatunkowe warunkowane relacjami nadawca – odbiorca tekstu. Na pierwszy rzut oka notariaty są umowami zintegrowanymi strukturalnie, kompozycyjnie i stylistycznie, ale nie intencjonalnie. Jak podkreśla wielu badaczy (Wojtak 2004: 14, Wierzbicka 1983: 129, 1999: 228–290), komunikacja, a raczej intencja komunikacyjna, skomplikowała historyczne i kulturowe postrzeganie gatunku.

Działania językowe mają charakter intencjonalny, prowadzi się je z pewnym zamiarem, są nastawione na osiągnięcie jakiegoś celu, a językowe konwencje urzeczywistniają się przede wszystkim w wyborze określonych konwencji, w tym gatunkowych. Można powiedzieć, że gatunek ujmuje konwencjonalną intencję językową, szczególny stosunek do świata służący jako norma dla nadawcy lub oczekiwanie rządzące spotkaniem odbiorcy z tekstem (Gajda 2001: 260, 261).

Na tle innych notariatów z tego okresu kaucje za urząd jawią się jako teksty krótkie, jednostronicowe, ale też autonomiczne intencjonalnie, choć nazwane – jak wiele ówczesnych dokumentów – *średkującymi zeznaniami* lub *zaręczeniami* (Kuć 2014: 141–147). Modelowo wpisują się w rodzaj zobowiązania, jakie zawierają ze sobą strony dokonujące np. dzierżawy gruntów. Typowe XIX-wieczne zaręczenie w ocenie gatunkowej jest *deklaracją* o zachowanym układzie strukturalnym, w którym występuje kolejność obowiązkowych notacji rejenta w postaci prezentacji stron i świadków, odmienny jest tylko przedmiot umowy wyjaśniany na początku zeznania, zaraz po słowach: *Jż tenże zeznawaiący za Wielmożnego Marcina Tyborowzkim Exaktorem Kązumpcyinyim Powiatu Łukowzkiego tu w Łukowie miezkaiącym, oraz za Sprawowanie przez Niego Obowiazkow Funkcyi Konzumpcyinyey przywiązanych y utrzymowanie Stemplowego Papieru zaręcza y w Moc takowego zaręczenia Kaucyą w Summie Złotyeh Polzkich Tyziąc Szezczet Skarbowi Publicznemu Xięztwa Warzzawzkiego Na przypadek odpowiedzialności na Dobrach Swoich czyli Czezciach Dziedzicznych na Wzi Zaleziu w Powiecie Łukowzkim położonych z zrzekaiąc zię wszelkich Prawności Zapizuię y Zabezpiecza, tym zwoim Ozobizytym do tego Aktu zrodkuiącym zeznaniem L-24.*

Struktura kaucji jest niezmienna, kliszowana, zaręczenia różnią się jedynie danymi osobowymi oraz indywidualną wysokością depozytu wnoszonego *na przypadek odpowiedzialności* za odpowiedni urząd, por. L-86: *za Urząd Burgrabiego Powiatowego nominowanym Kaucyą w Summie Trzech Tyzięcy Złotyeh Polzkich do Urzędu Burgrabiego Prawem przywiązana;* L-144: *Urzędem Ekonomu obowiazanym (...) przywiązana do tegoż Urzędu Kaucyą w Summie trzech tyzięcy Złotyeh Polskich za Sprawowanie Urzędu w Do-*

brach Narodowych Ekonomicznego y wszelka z tego Urzędu odpowiedzialność; L-165: na Urząd Pisarza Aktowego do Powiatu Bialskiego przez Jaśnie Wielmożnego Ministra Sprawiedliwości nominowanym, Kaucyą w Summie Trzech Tysięcy Złotych Polskich do tegoż Urzędu przywiązaną (...) dla Skarbu Publicznego Xięstwa Warszawskiego w Dobrach Swoich dziedzicznych Szczepankach lezacych (...) zapisuie; L-166: za Pisarzem Aktowym Powiatu Bialskiego; L-169: na Urząd Nadleśniczego Lazow Narodowych w Obiezdzie Stanizławowzkim do Jntendenty Departamentu Siedleckiego należących (...) przywiązaną do tego Urzędu Kaucyą w Sumie Czerwonych Złotych Sto.

Każdorazowo notariusz opisywał zakres obowiązków związanych z przejściem i piastowaniem określonego urzędu. Potwierdzenie zapłaty kaucji odbywało się zawsze w znamienitym gronie, świadkami powyższych czynności prawnych byli w L-16: *Wielmożny Wawrzeniec Błoński Burgrabia Sądu Pokoju Powiatu Łukowskiego, Jozef Kozłowski Burmistrz Miasta Powiatowego Łukowa Obydwa z Urzędem Swoim w Mieście Łukowie zamieszkali*, co też rejestruje notariusz już we wstępie, wymieniając świadków z imion i nazwisk⁵, por. L-144: *W przytomności Świadkow Wielmożnych, Feliksa Gumowskiego Pisarza Sądu Pokoju Powiatu Łukowskiego i Jgnacego Jgrasiewicza Sekretarza Podprefektury tegoż Powiatu Łukowskiego, Obydwoch w Mieście Łukowie zamieszkałych.*

U rejenta Szaniawskiego zapisy są podobne, choć odnajdujemy tu dodatkowe dane – sumy wnoszone są przez osobę spokrewnioną z kandydatem (często ojciec synowi) *na wszelką odpowiedzialność gdyby z Urzędu tego wyniknąć mogła Sposobem Kaucyi*, jako gwarancje dotrzymania zobowiązania. Siedem spośród ośmiu umów dotyczy wniesienia kaucji za odpowiednie urzędy, por.: S-3: *na Urząd Kaszyera Powiatu Zamoyskiego; S-4: Pisarzem Publicznym Aktowym do Powiatu Żelechowskiego (...) nominowanego; S-6: za Urodzonego Jgnacego Łaskiego Pisarzem Konsumpcyinyim w Mieście Radzyniu nominowanego; S-11: za Ur. Jgnacego Olędzkiego, Synu Swoiego, nominowanego Magazenowego Dozorce; S-15: za Ur. Adama Dąbrowskiego, Exaktorem Konsumpcyinyim, w Mieście Parczewie; S-74: Pawła Jzdebskiego Syna swojego Dozorcą Magazynowym nominowanego; S-207: za Ur. Antoniego Borkowskiego na Urząd Burgrabiego Sądu Pokoju Powiatu Łukowskiego nominowanego”, jedna, tj. S-32: za Poszeszyą półtroczną Dobr Narodowych Wokinia i Planty przez Siebie Zeznawiającego arendowanych w Srebrney Grubey*

⁵ Notariusze czynili tak tylko w wyjątkowych okolicznościach.

Monecie należące się Sposobem Kaucyi (...). Umowy te rejestrują zaciągnięte zobowiązanie w postaci kaucji i hipotekują zapłaconą kwotę na dobrach dziedzicznych interesanta – deponenta, por.: S-3: *Na Urząd Kaszyera Powiatu Zamoyckiego, w Departamencie Lubelskim będącego przez Jaśnie Wielmożnego Ministra Skarbu nominowanego na wszelką odpowiedzialność gdyby z Urzędu tego wyniknąć mogła Sposobem Kaucyi zapisuie (...) na Częściach Swoich Dziedzicznych we wsi Sobolach w Powiecie Łukowskim Parafij Ulańskiej, Departamencie Siedleckim będących hipotekuie (...)*. Taka forma przypomina zastawy, chętnie wykorzystywane w obrocie ziemią. Tymczasem rejent Szaniawski nazywa każdorazowo w formule finalnej tę odmianę aktów *zeznaniem*, nie wyodrębniając jej spośród innych typów notariatów w szczególny sposób. Niemniej jednak są to przykłady makroaktów komunikacyjnych, bardzo interesujących, bowiem w ich obrębie znajdujemy kolejne struktury, takie jak:

- zaręczenie, por.: S-15: *Summe Tysiąc Pięćset Złotych Polskich, za Urodzonego Adama Dąbrowskiego, Exaktorem Konsumpcyjnym, w Miescie Parczewie, w Powiecie Włodawskim, Departamencie Siedleckim, leżącym, nominowanego (...)*.
- oświadczenie, por.: S-3: *Oświadczaiać iż na Przypadek Spostrzeżonego, by przez Skarb wynalezionego deczesu nie tylko za ten, lecz za procenta, kosztu prawne, y inne z iakiego kolwiek bądź zródła wyniknąć mogące dla Skarbu expensa (...), niezwłocznie zapłaci (...)*.
- deklarację o poddaniu się egzekucji, por.: S-3: *Wszelkich percepcji, lub excepcji Sądowych zrzeka się lecz na proste do Sądu podanie Części wyżej wyrażone Swoie Dziedziczne pod exekucją podaie (...)*.

Praktyka notarialna należy do tych dziedzin komunikacji społecznej, w których dominują gatunki oparte na szablonach normatywnych. Potwierdza to architektonika kaucji zawartych w Łukowie w początkach XIX wieku. Wzorzec uwidacznia się w elementach delimitacji tekstu, jego segmentacji, systemie nawiązań formalnych i logiczno-semantycznych oraz elementach metatekstowych. Nienaruszalne elementy aktu to tzw. rama tekstowa, w jej skład wchodzi: komparycja i elementy finalne. Prototypową ramę tekstową tworzą stałe komponenty, takie jak:

- 1) Numer, pod którym dokument figuruje w repertorium w danym roku kalendarzowym, umieszczony w lewym górnym rogu.
- 2) Miejsce sporządzenia aktu (miejsce urzędowania notariusza), wpisane w prawym górnym rogu: *Działo się to w Łukowie w Domu pod numerem Dwadzieścia Cztery na Jurydyce Starej Fary stojącym (...)*.

- 3) Datacja, tj. dzień, miesiąc i rok sporządzenia aktu, wpisane słownie w prawym górnym rogu w ciągu informującym o miejscu podpisania aktu: *Dnia Dziesiątego Lipca Tysiąc Osmset Jedenastego Roku.*
- 4) Komparycja (element generalizujący), w której zakres wlicza się dane personalne notariusza, imię, nazwisko, miejsce urzędowania (lokalacja), podane w uroczystej formule wprowadzającej rejenta, który przedstawia siebie jako wykonawcę woli i praw panującego, wiarygodnego świadka i zarazem wystawcę dokumentów prawnych, powołanego do sprawowania urzędu i zdeteterminowanego określonym terytorium, które reprezentuje: *Przedemną Stanisławem Lipnickim Jego Królewsko Xiążęcy Mości Pisarzem Publicznym Aktowym Powiatu Łukowskiego w Łukowie w Domu wyżej w Akcie wyrażonym, mieszkającym, Urzędowanie Swoie Sprawującym, do Przyjmowania wszelkich Dziej dobrej Woli upoważnionym (...).* Część ta ma charakter autoprezentacji nadawcy komunikatu.
- 5) Enumeracja, w której rejent informuje o stronach biorących udział w akcie. W opisie klientów i świadków notariusz podaje ich pochodzenie społeczne, status prawny i majątkowy, wyjaśnia relacje między uczestnikami sprawy: *Stanowszy osobiscie (...) Wszyscy na Ciele i Umyśle zdrowi, pełnoletni, do Działania Urzędowego zdolni, podpisanemu Pisarzowi z Osob znani, w przytomności Świadców Niżey z Imion i Nazwisk wyrażonych i podpisanych.*
- 6) Klauzula dobrej woli i pełnej poczytalności / oświadczenie klientów (sygnał oświadczenia woli), iż zeznają dobrowolnie i rozmyślnie: *Jawnie, Dobrowolnie y rozmyślnie zeznali i ninieyszym zeznają iż (...).*
- 7) Zeznanie właściwe, w formie narracyjnej, bez stosowania paragrafów, ujęte w jednej dłuższej lub krótszej wypowiedzi.
- 8) Stwierdzenie właściwe, że akt został odczytany.
- 9) Podpisy stron stawających do aktu oraz osób powołanych na świadków, składające się z imion, nazwisk, tytułów urzędowych oraz zwrotu stwierdzającego własnoręczność podpisu: *ninieyszy Kontrakt właznemi rękami podpisali: ...*
- 10) Podpis notariusza, uwierzytelniający rangę urzędową dokumentu: *JKX Mości Pisarz Aktowy Powiatu Łukowskiego Stanisław Lipnicki mp [skrót manu propria 'własnoręcznie'].*

Elementy wymienne w XIX-wiecznych dokumentach to wzorce gatunkowe odpowiednich czynności prawnych, stanowiące zasadniczą część aktu notarialnego (Dunin-Dudkowska 2010: 14). O osobliwości tych

umów decyduje przede wszystkim ich wymiar praktyczny, uwidaczniający się w narracji i rejestrze określeń rejeta. Oryginalne są odautorskie powiadomienia genologiczne – notariusze rozmaicie nazywają ten sam dokument urzędowy: *środkującym zeznaniem, dobrowolnym zeznaniem, kaucją za urząd*. Niemniej jednak eksponowanie na poziomie struktury intencji tekstu ma związek z problematyzowaniem przedstawionych zagadnień, a hierarchicznie uporządkowana, nierozwlekła narracja realizuje się w wypracowanym schemacie strukturalnym i kompozycyjnym. Uniwersalna struktura, niezmienna i niezależna od typu dokumentu, warunkowana potencjałem alokucyjnym rozłożonym na poszczególne segmenty tekstu, jest niewątpliwie trwałym czynnikiem, jednak równie ważna jest płaszczyzna stylistyczna takiego komunikatu, oparta na stosowaniu stałych formuł, z niewielką wymianą składników językowych. Daje ona efekt formuliczności czy strukturalnej szablonowości. Zjawisko to obserwujemy w obu kancelariach, por. formuły inicjalne S-15: *Przedemną niżey podpisanym Urzędnikiem Pisarzem Publicznym Aktowym Powiatu Łukowskiego, do tego Aktu wezwanym, Stawiać się osobiście Urodzony Jakub Przegalinski w wsi Domanice Rzemy, w Powiecie Łukowskim Departamencie Siedleckim, Parafij Ullanskiej Mieszkający, Urzędowi Swemu znany, pełnoletni, na Ciele i Umysle zdrowy, do działania Urzędowego, zdolny, w przytomności Swiadkow, to iest Urodzonych (...)* i L-86: *Przedemną Stanisławem Lipnickim Jego Krolewzko Xiążęcey Mozci Pisarzem Publicznym Aktowym Powiatu Łukowzkiego, tu w Łukowie w domu wyżey w Akcie wyrażonym miezzkaiącym i Urzędowanie zwoie zprawuiącym, do przyjmowania wzzelkich Dzieł dobrej Woli upoważninym, Stanowszy Ozobizcie Jmć Pan jaob Soćko Wzi Turca w parafij Tuchowickiey Powiecie Łukowskim będący Dziedzic, w teyże Wzi mieszkaiący, pełnoletni, na Ciele i Umyzle zdrowy, podpizanemu pizarzowi z Ozoby znany, do działania Urzędowego zdolny, w przytmnozci Swiadkow niżey z Imion i Nazwizk wyrażonych (...)*. Równie trwałe są formuły finalne, por. S-15: *Które to Zeznanie Swoie, maiąc Sobie głośno y wyraźnie przeczytane, własnoręcznie tenże Zeznawaiący ze Swiadkami podpisał iak następuie (...)* i S-86: *Które to Zaręczenie czyli Kaucyą Zeznawaiący maiąc Sobie zwolna i wyrozumiale przeczytaną, przyiął i potwierdził i wrzaze Swiadkami iako to (...)*.

W tej ścisłej architektonice notariatów na pierwszy rzut oka widać, że mamy praktycznie do czynienia ze strukturą globalną aktu. Rejenci stosują te same wzory formuł, bez odstępstw w obu kancelariach. Formuły wprowadzają w atmosferę prawną, komentują sytuacje prawne, mogą też uściślać cel spotkania u notariusza, ale zawsze podkreślają łącz-

ność uczestników aktu i uniwersalny, rytualny kontekst urzędowy kaucji za urząd. Poza tym ściśle przestrzeganie struktury przez notariuszy porządkuje umowę jako komunikat, pozwala stronom na lepszą orientację w przebiegu podpisywania protokołu. Sformułowania językowe są zatem punktem wyjścia dla działań notariusza opartych na rutynowej, sytuacji podpisania aktu, korespondują z tekstem, podkreślając jego rolę jako komunikatu intencyjnego niosącego istotne zmiany rzeczywistości prawnej.

Pod względem stylistycznym kaucje za urząd wyróżniają następujące cechy: 1. Precyzja w zakresie czynności prawnej i jej opisu, 2. Konkretność, brak metafor i emocjonalnego nacechowania wypowiedzi, 3. Słownictwo prawne, oficjalne, urzędowe, stosowne do czynności notarialnej, por.: *Sposobem Kaucji zapisuie, Wszelkich percepcji, lub excepcji Sądowych zrzeka się, na wszelką odpowiedzialność gdyby z Urzędu tego wyniknąć mogła*, 4. Obecność stylu urzędowo-kancelaryjnego oraz uwagi metatekstowe porządkujące strukturę wyводу: *jak już opisano* itp. 5. Perswazyjność i dyrektywność: *Wszelkich percepcji, lub excepcji Sądowych zrzeka się lecz na proste do Sądu podanie Części wyżej wyrażone Swoie Dziedziczne pod exekucją podaie* itp.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, każdy tekst kaucji za urząd okazuje się globalnym schematem organizacyjnym wpisanym w styl urzędowy i nosi znamiona pokrewieństwa z protokołem czy sprawozdaniem. W modelu szablonowym, o regularnej strukturze i szacie formułicznej, intencja komunikacyjna wskazuje na rodzaj czynności realizowanej u notariusza, ilustrując najważniejsze tendencje określonych gatunków notarialnych. Problem ten w odniesieniu do *kaucji za urząd* jest jasno sprecyzowany, pomimo rozmaitych nominacji samej umowy (*zeznanie, śródkujące zeznanie lub dobrowolne zeznanie*). Intencje nadawcy są tu realizowane w zamiarze odpowiedzialności za urząd potwierdzonej wniesioną kaucją.

W kategoriach teorii aktów mowy J. Searle'a kaucje za urząd są bez wątpienia aktami deklaratywnymi z elementami asercji (oświadczenia). Zważywszy na fakt, że pojawiają się w nich złożone makroakty mowy i różne typy aktów illokucyjnych tworzą się rozmaite konfiguracje narzeczienne, które wyrażają czasowniki performatywne w 1. os. l.poj.: *oświadcza* (oświadczenie), *zapisuje* (zapis), *zapewnia* (zapewnienie), *zabezpiecza* (zabezpieczenie), *hipotekuje, zrzeka się* (zrzeczenie). Wszystkie akty illokucyjne podporządkowane są jednak illokucji dominującej, która realizuje główny cel nadawcy – wniesienie odpowiedniej sumy jako gwarancji za sprawowanie urzędu w państwie.

LITERATURA

- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2009, *Tekstologia*, Warszawa.
- Dunin-Dudkowska A., 2010, *Akt notarialny jako gatunek wypowiedzi*, Lublin.
- Gajda S., 2001, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] Bartmiński J., red., *Współczesny język polski*, Lublin, s. 255–269.
- Skupieński K., 1997, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin.
- Wierzbicka A., 1983, *Genry mowy*, [w:] Dobrzyńska T., Janus E., red., *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, Wrocław, s. 125–137.
- Wierzbicka A., 1999, *Język – umysł – kultura*, Warszawa.
- Wilkoń A., 2002, *Spójność i struktura tekstu*, Kraków.
- Wojtak M., 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin.
- Wojtak M., 2005, *Genologia tekstów użytkowych*, [w:] Czermińska M., Gajda S., Kłosiński K., Legeżyńska A., Makowiecki A., Nycz R., red., *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów, Kraków 22–25 września 2004 r.*, t. 1, Kraków, s. 132–148.
- Wojtak M., 2011, *Współczesne modlitewniki w oczach językoznawcy. Studium genologiczne*, Seria Teolingwistyka, t. 9, Tarnów.
- Wyrwas K., 2002, *Skarga jako gatunek mowy*, Katowice.

19th CENTURY DEPOSITS ON OFFICES AS A GENRE OF EXPRESSION

Summary

Deposits on offices are acts which have their own linguistic dimension – they are a communication and cultural activity with clearly delineated intent supported by the institutional basis. There are also documents that have certain criteria occurred in the text and communication situation, made up of the same operations, aiming to the pragmatic target. The contracts are the type of texts which have one intention, are formalized, with a strict logical structure with a high degree of consistency.

19th deposits on offices are autonomous, interesting in terms of the structural, pragmatic, and cognitive style.

Key words: genre of expression, deposits, offices, 19th century